

Egy megholt ember feljegyzései – az utazás

Friedrich képe a vándort a legfontosabb pillanatban ragadja meg, éppen akkor, amikor fellép a ködben úszó világ tetejére, látszólag megpihen, látszólag arról elmélkedik: merre tovább, messze van-e még a szirtek menedéke. Látszólag. Pedig nem. A vándor, Friedrich vándora egyetlen elementáris élményt tapasztal: nincs tovább. Éppen a megérkezését látjuk, és a megérkezéssel mindig valami véget ér. A vándor a képen talán az elmúlás vándora, aki elérve célját, megbékél a világgal, megbékél a ködtengerrel, megbékél önmagával, megbékél a megbékéléssel.

Szeretném hinni, hogy vándor vagyok, és nem nyomorult utazó. Hogy eldöntsem, ahhoz életben kell maradnom, ami egy halott számára meglehetősen kínos kötelezettség.

*

A Grand Tour angol fiataljai azt hitték visszafelé indulva meg tudják ismerni a történelmet. Meg tudják látni a szépet. A csodásan szikrázó Mare Mediterraneum partvidékét, Toszkána dombjait, azokkal az érdekesen vékony fákkal, a kabócák állandó zümmögésével, Leonardo leheletével, a vörös bor testes zamatával, az olajbogyó fanyar ízével. Aztán Velence előtt eltátották a szájukat: ez nem olyan, mint Lorrain képein! Nem barna az ég, hanem kék, nem barna a tenger, hanem kék, nem barna a Santa Maria della Maggiore, hanem hófehér. Zavarban voltak. Nem értettek semmit. Aztán az egyik belenézett a híres lencsébe, amit Claude használt, és megnyugodott. Minden annyira békésen egyszínű lett, mint azokon a képeken, ott, a távoli Londonban. Hogy mennyire szép a mulandóság, többen megértették. Barna, barátaim minden létező, és az élet aranyló fája sem zöld.

*

Utazó vagy? Nos, akkor hová vezetnek az utak? Merre visznek az útjaid? Nem nagyon tudunk választ adni, addig semmiképp, amíg rá nem lépünk az egyikre, hogy kipróbáljuk, merre megy, vagy ha úgy jobban tetszik: mi merre megyünk, mivel nem mi választjuk az utat, hanem az út bennünket.

Mindig meg akarunk érkezni valahová, elkeseredetten igyekezve, pedig az út nem a remény, hanem az úton levő megszólítása, ezért az elindulás a fontos, meg persze a folyamatos haladás, az állandó úton lét. Miért akarnánk megérkezni? Hiszen a végén nincs visszafordulás, legfeljebb visszatekintés, ahogy Kant azt megsejtette.

Valaki azt mondta, amikor megyünk az ösvényen, az út bevezet egy hatalmas erdőbe (ezt létnek hívta, nem mintha lett volna hozzá joga), de maga az ösvény időről időre eltűnik, mintha megszűnne, de nem, mégsem, hiszen egy új fakad belőle, majd ismételtelen eltűnik, igen, ott a réten, aztán jobbra a bokor mellett újra kinyílik, és így a végtelenségig. Végtelenségig? Az ösvények nem állnak össze, hát mégsem tűnnek el. Pontosan ez azoknak a végzete, akik úton járnak. Mennyire más számukra az út, mint a tour-isták szerencsétlen tömegének, akik csak mennek, nem tudják miért, csak mennek, vagy éppen „elkaminnyóznak”, azt remélve, hogy így megnyugvást lelnek, valamit kapnak és emléket hazudnak. Pedig üres kézzel a semmit markolják, egyedül maradnak – végtelenen, reménytelenül, miközben csendesen leszáll a harmat.

*

Két dolog van, amely szüntelen csodálkozással, sőt meg-megújuló gyönyörrel tölti el a lelkemet, minél többet szemlélem, annál erősebben: a csillagos ég bennem és a szenvedély Istenben. Még akkor is, ha már halott. Ha én most halott – megholt – vagyok, akkor velem Isten is meghalt, ugye? És fordítva? Isten halálával vajon én is meghalok? Rainer Maria erről álmodott – és szorongott.

Ezt, pontosan ezt a szorongást nem értik meg a papok. Mert ha megértenék, hogy minden hit alapja a szorongás, rögvést ledöntenék a bálványokat, lerombolnák a templomokat, kiürítenék a perselyeket, és kitódulnának a pusztába, hogy az egyetlen természetet imádják, örülten zabálnának és bagazának az élet adományaiért cserébe. Talán akkor megtalálnák a híveket – megtalálnák önmagukat.

És akkor Isten csodálkozna és örülne vala.

*

Ha az ember egy robogó kocsiból kinéz, és látja a mellette elsuhanó fákat, bokrokat, házakat, akkor igazából nem a fákat, bokrokat, házakat szemléli (quid), hanem ahogyan (quod) ő maga szemléli e képeken keresztül önmagát. Világossá válik a képlet, ha lassan semmivé foszlik a külső fény. Sötétebb lesz az ablak, mire egyre jobban eltűnik a táj, majd ahogy még sötétebb lesz, fokozatosan kirajzolódik a külső világ mögött/előtt az arc. A szemelő maga. A végén már csak önmagunkat látjuk. Ez az appercepció egyetlen igazi szintetikus egysége.

*

Amikor egy romos ház mellett megyünk el, óhatatlanul azokra gondolunk, akik ott éltek, amíg a ház ház volt, és nem rom. Kivételt képeznek azok a házak, amelyek eleve romosnak épültek, de ez most részben nem foglalkoztat, másrészt meglehetősen egyedi és különös bogarasság.

Látom a romos házban az üres és vak ablakokon keresztül az embereket; az apát, amint kimegy a ház elé fát vágni, a bolondul ugrándozó kutyát, a kislányt, aki az apa ölelését keresi, hiába; az asszonyt, aki kissé meggörnyedt az évek súlya alatt, de végzi a dolgát, mert övé a családi tűzhely, és boldogok, nagyon boldogok, amilyen boldogok csak az igazán szegények lehetnek, akik remélik, hogy övék a mennyek országa, és hisznek, mert hinni mindenki akar valamiben, és felejtene, mert senki nem szeret emlékezni az elmúlás örült forgatagára, és szeretnek, mert azt akarják látni, amit az elme inkább el-, semmint kitakar; és akarnak, mert érzik, hogy gondolataik tárgyai akkor válnak valóra, ha az akarás legyőzi az elmét, és ott vannak – igen, még látom őket, amíg kitart a kép, amíg kitart a szem, és a látást nem oldja ugyancsak rommá az emlékezés.

*

„Ibis redibis numquam per bella peribis” – mondta a jós a harcba indulónak, aki hosszan elrévedt, azon gondolkodván, vajon akkor visszatér, vagy a holtak útjára téved. Mert elmenve maradni – ez a halál.

*

A távolságra legtöbbször úgy gondolnak, mint valami messzeségre (te ott vagy, én itt), esetleg közelségre (én és te itt vagyunk), avagy üveggolyóra. Pedig a távolság nem csupán térben, sokkal inkább időben létezik. Mert a *tér* a megállított idő, az idő a tovafolyó tér. Szép gondolat, bölcs volt, aki mondta, a nevére nem emlékszem, mert egyszer csak jött, aztán eltűnt, vissza sem nézve, köddé vált.

Ha azt mondjuk: a távolság nem tér, hanem *idő*, akkor az elsősorban a létezés öröme és fájdalomra utalunk. *Itt*-lenni ugyanaz, mint *jelen*-lenni: nem fizikailag, hiszen a lélek kiterjedésének élvezetét nem adnánk az együttlét gyötrelméért, hanem belsőleg, ahogyan az egy napig élők teszik.

Pedig a távolság nem csupán idő vagy tér, hanem a *lelkek* messzesége. Talán éppen akkor, ha közvetlenül egymás mellett, közvetlenül ugyanakkor vagyunk.

És persze nemcsak a lelkeké, hanem a *testté* is, legyen szó akár a legmagasztosabb pillanatról, vagy a legotrombább közönyről.

Voltaképp nincs is olyan, hogy ne lenne távolság. Hiszen a közelség vagy akár az együttlét nem jelenti a távolság felszámolását, még kevésbé annak tagadását, megszüntetését. A gondolatban talán. Bár éppen ott lehet leginkább megérezni, mit is jelent a közelség messzesége, a távozó maradása, a létezés kibékíthetetlen feszültsége.